

Jójárt Krisztián:

A HIBRID HADVISELÉS ÉS A JÖVŐ HÁBORÚJA

DOI: [10.35926/HSZ.2020.1.1](https://doi.org/10.35926/HSZ.2020.1.1)

ÖSSZEFOGLALÓ: Jelen tanulmány célja, hogy bemutassa annak az újszerű orosz hadviselésnek a hadtudományi hátterét, mely a közvélemény számára hibrid hadviselés néven vált ismertté. Az írás célja, hogy az orosz (és részben a nyugati) katonai szakértők által kifejtett gondolatok alapján átfogó elemzést adjon az úgynevezett hibrid hadviselés helyéről és szerepéről az orosz katonai gondolkodásban. A tanulmány tartalma túlmutat a laikus olvasóközönség számára is minden bizonnyal ismert (a szakértők körében pedig unásig idézett és elemzett) Valerij Geraszimov orosz vezérkari főnök gondolatainak részletes taglalásán. Helyette olyan ismert és kevésbé ismert – ám a téma szempontjából releváns – orosz hadtudományi gondolkodók publikációit veszi górcső alá, melyekről eddig kevés szó esett mind a hazai, mind pedig a nemzetközi szakirodalomban. A szerző különös figyelmet szentel mindazon írásoknak, melyek már az ukrajnai háborút követően születtek. A tanulmány hipotézise, hogy az orosz szakértők szerint a Nyugaton hibrid hadviselésnek nevezett orosz stratégia nem egy korlátozott érdekérvényesítési eszköz, hanem a jövő háborújának általános formája.

KULCSSZAVAK: orosz katonai gondolkodás, hibrid hadviselés, ukrajnai háború

MI A HIBRID HADVISELÉS?

A *hibrid hadviselés* kifejezés a 2000-es évek elején bukkant fel először az amerikai katonai szakirodalomban. William Nemeth tanulmányában a két csecsen háború sajátos hadviselését vizsgálta meg. Nemeth arra a következtetésre jutott, hogy az archaikus csecsen társadalmi berendezkedés egy olyan harcmódot hívott életre, melyben keveredett egymással a modern hadviselés a modern államiság előtti erőszakformákkal. Más szavakkal: a csecsen harcosok szovjet katonai múltja biztosította, hogy azok fegyelmezettek és katonailag jól felkészültek voltak, miközben harcászati és hadműveleti gondolkodásukat nem korlátozta a szovjet katonai doktrína.¹ A modernitást a csecsen társadalom szelektíven adaptálta. Széles körben használták a modern államok által létrehozott technológiákat és fegyvereket, mindeközben azonban a modernitás teremtette erkölcsi korlátok a csecsen hadviselést egyáltalán nem hatották át. Így például a kombattánsok és civilek közötti különbségtétel hiánya, az emberrablások, a mézszárlások és a terrorcselekmények egyaránt részét képezték a csecsen hadviselés eszköztárának. A hibrid hadviselés orosz alkalmazása markánsan eltér a csecsenek és más, nem állami szereplők által alkalmazott hadviseléstől. Ugyanakkor

¹ William J. Nemeth: Future war and Chechnya: a case for hybrid warfare. Thesis, Naval Postgraduate School. Monterey, 2002, 49.

– ahogy azt a későbbiekben látni fogjuk – az erőszak illegitimnek számító formái az orosz hibrid hadviselés elméletében és gyakorlatában egyaránt kulcsszerepet töltenek be.

Frank Hoffman tanulmányában a 2000-es évek közel-keleti konfliktusait elemezve jut ugyanarra a következtetésre, mint Nemeth. Az Amerikai Egyesült Államoknak és szövetségeseinek egyre gyakrabban kell szembenéznük olyan ellenséggel (főként nem állami szereplők formájában), mely egyszerre alkalmazza a hagyományos és a gerilla-hadviselést.² John J. McCuen tovább bővítette a hibrid hadviselés jelentéstartalmát. Véleménye szerint a vietnámi, az afganisztáni és az iraki háború tanulsága az, hogy az Amerikai Egyesült Államoknak nem elég pusztán a fizikai hadszíntéren győzelmet aratnia; a mentális dimenzióban is meg kell nyernie a háborút. Ehhez pedig szükség van az ellenség lakosságának meggyőzésére, valamint a saját népesség támogatásának megnyerésére és megtartására egyaránt.³

A hibrid hadviselés fogalma 2014-ben új jelentéstartalommal párosult, minthogy az az Ukrajnában látott újszerű orosz hadviselés leírásaként került be a közgondolkodásba. Az orosz hibrid hadviselés definiálására számos hazai katonai szakértő is kísérletet tett. Resperger István szerint a „*hibrid hadviselés a hagyományos reguláris (lineáris, konvencionális) és az irreguláris (nem lineáris, nem konvencionális) hadviselés puha, közepes és kemény módszereinek, eljárásainak rugalmas alkalmazása abból a célból, hogy az ellenség államát, fegyveres erőit működésképtelenné, védtelenné tegyünk és akaratainkat rákényszeríthessük, legfőképpen azzal a stratégiai céllal, hogy az erőszak szintje a konfliktus folyamán ne haladja meg a háborús szintet*”.⁴

Porkoláb Imre a hibrid hadviselésre az irreguláris hadviselési forma egy fejlődési állomásaként tekint. Ami megkülönbözteti a hibrid háborút a korábbi irreguláris hadviseléstől az az, hogy az előbbi időben rendkívül gyorsan játszódik le, aminek oka a nagy fokú koordináció és a szinkronitás. „*Az irreguláris hadviselés egyik legfontosabb elemét, a lakosságközpontú megközelítést kihasználva a múltban az irreguláris forma számára csak egy elhúzódó, hosszas küzdelem eredményeképpen nyílt esély arra, hogy sikert érjen el. Ennek oka, hogy az irreguláris hadviselést vívó fél erőforrás-hátrányban volt és ezt a hátrányát (a lakosság támogatásával) csak hosszú idő alatt volt képes ledolgozni. A hibrid hadviselési forma eredményeképpen megfigyelhető azonban, hogy amikor a hagyományos és irreguláris formák egymással egy időben, közös cél érdekében, összehangoltan kerülnek alkalmazásra, ez a folyamat drasztikusan lerövidült.*”⁵

A hibrid hadviselés mint kifejezés alkalmazását az Ukrajnában látott újszerű orosz stratégiára vonatkozóan számos katonai szakértő bírálja. Dmitry Adamsky izraeli katonai szakértő hangsúlyozza, hogy a hibrid hadviselés nyugati fogalom, mely egyáltalán nem volt jelen az orosz szakirodalomban az ukrajnai háborút megelőzően. Ez azért jelent problémát, mert ha a nyugati terminológián keresztül próbáljuk megérteni az orosz hadviselési módot, akkor nagy valószínűséggel pontatlan képet fogunk alkotni.⁶ Más szakértők teljes

² Frank G. Hoffman: Hybrid Warfare and Challenges. Joint Force Quarterly, Issue 52, 1st quarter, 2009.

³ András Rácz: Russia's Hybrid War in Ukraine. Breaking the Enemy's Ability to Resist. Finnish Institute of International Affairs, 2015, 31.

⁴ Resperger István: A válságkezelés és a hibrid hadviselés. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018, 21.

⁵ Porkoláb Imre: Hibrid hadviselés: új hadviselési forma, vagy régi ismerős? Hadtudomány, 2015/3–4. szám, 41. DOI: 10.17047/HADTUD.2015.25.3-4.36.

⁶ Dmitry Adamsky: Cross-Domain Coercion: The Current Russian Art of Strategy. Proliferation Papers, No. 54., 2015, 21.

egészeben kétségbe vonják azt, hogy 2014-ben Ukrajnában valóban egy új orosz hadviselés bemutatkozását láthattuk, hívjuk azt hibridnek vagy másnak.

Michael Kofman, az orosz katonai kérdések ismert szakértője szerint nem beszélhetünk orosz hibrid hadviselésről, és ezt épp az ukrajnai háború támasztja alá. Noha a Krím félsziget elfoglalásában részt vettek proxyszereplők, és kétségtelenül jelen volt az információs hadviselés eszköztára is, Kofman szerint ezek jelentősége eltörpült a különleges erők szerepe mellett. A Krím megszállása tehát egy különleges műveletnek tekinthető. Ezzel szemben a Donyec-medencében (Donbasz) történtek kezdetben egy politikai hadviselés képét mutatták, ami azonban hamarosan egy elhúzódó, hagyományos hadviselésbe fordult át. Kofman elismeri, hogy a politikai hadviselés 2014 májusától néhány hónapon keresztül valóban olyan művelet képét mutatta, melyre ráillik a hibrid jelző. A kelet-ukrajnai háborút azonban nem ez, hanem teljesen hagyományos fegyverek, leginkább harckocsik és tüzérségi lövegek hátrózták meg. A hibrid hadviselés létezésének legekleatásabb cáfolata pedig, hogy Moszkva teljes egészeben reguláris hadseregeket hozott létre a két szakadár entitás területén.⁷

Adamsky szerint az új típusú orosz hadviselés hibridként történő feltüntetése tévútra viszi az annak megértését célzó szakértői diskurzust. Szerinte ugyanis a hibrid és az Ukrajnában látott orosz stratégia két külön hadviselési forma, mivel a nem állami szereplők által a Közel-Keleten és máshol alkalmazott hibrid hadviselési stratégia és az orosz új típusú hadviselés teljesen eltér egymástól. Míg a nem állami szereplők által alkalmazott hibrid hadviselés a győzelem kivívását pusztán a vereség elkerülésével kívánja elérni, addig az orosz megközelítés az ellenség legyőzését célozza, főként nem katonai eszközök alkalmazásával.⁸ Ezért a két hadviselés eltérő elméleti forrásból fakad. Adamskynak igaza van abban, hogy az orosz hadviselés nyugati fogalommal történő felcímkézése a jelenség hiányos megértéséhez vagy félreértéséhez vezet. Ugyanakkor a hibrid és az orosz új típusú hadviselés elméleti gyökere egyaránt az indirekt módszerek hatékonyságának felismerésében rejlik, a különbség pedig csupán a háború lejátszódásának gyorsaságában érhető tetten. Porkoláb fent idézett meghatározásából is kiderül, hogy az irreguláris hadviselésnek (és logikusan a Hoffman és mások által leírt hibrid hadviselésnek) nem célja, csupán velejárója a konfliktus elhúzódása. A győzelem kulcsa ezzel szemben a lakosság támogatásának megnyerése. Az orosz új típusú hadviselés stratégiai célja sem más. A különbség abban mutatkozik, hogy utóbbi a modern technológiai eszközök segítségével sokkal gyorsabban képes megszerezni a lakosság megnyeréséhez szükséges információs fölényt, a nem hagyományos és hagyományos katonai erők támogatásával együtt pedig lehetővé válik a győzelem rendkívül gyors kivívása.

AZ OROSZ HIBRID JELLEGŰ HADVISELÉS ELMÉLETI HÁTTERE

Adamsky megállapításának szintén ellentmond az, hogy látszólag maguk az orosz hadtudományi gondolkodók is az irreguláris hadviselést tekintik kiindulópontnak. Szergej Csekinov és Szergej Bogdanov két, a jövő hadviseléséről sokat publikáló, ismert orosz hadtudományi gondolkodó szerint a 2003-as iraki háború azt igazolta, hogy a gerilla-hadviselés továbbra is hatékony módja egy erősebb ellenséggel szembeni küzdelemnek.⁹ Sőt, egy 2010-es

⁷ Michael Kofman: Russia's Hybrid Warfare and Other Dark Arts. War on the Rocks, 11. 03. 2016. <https://warontherocks.com/2016/03/russian-hybrid-warfare-and-other-dark-arts/> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

⁸ Adamsky: i. m. 22.

⁹ Sergey Chekinov – Sergey Bogdanov: Asymmetrical Actions to Maintain Russia's Military Security. Military Thought, No. 1., 2010, 4.

tanulmányuk szerint az aszimmetrikus hadviselés ma már nem csupán a gyengébb fél sajátja. A gerilla-hadviselés és a terrorizmus jelentette kihívásra válaszul ugyanis az erősebb államok is változtattak saját hadviselésükön, előtérbe helyezve a nem katonai eszközök, mindenekelőtt a propaganda eszköztárát a lakosság meggyőzése érdekében. Ez a Liddell Hart nevéhez fűződő indirekt megközelítés előtérbe kerülését jelenti, mely a múltban csupán másodlagos szerepet játszott a megsemmisítő hadviselés dominanciája mellett. Csekinov és Bogdanov szerint az Amerikai Egyesült Államok is ilyen aszimmetrikus (indirekt) stratégiát folytat annak érdekében, hogy ellenfelét – információs fölényére támaszkodva – a kinetikus erő alkalmazását kerülve semlegesítse.¹⁰

A tanulmány azt javasolja, hogy Moszkva is aszimmetrikus eszközökkel erősítse katonai biztonságát. Mint írják, Oroszországnak növelnie kell képességét arra, hogy az ellenség sérülékenységeit kihasználja és támadni tudja annak stratégiaiailag fontos és értékes célpontjait, hiteles elrettentőképességet teremtve ezáltal. A szerzőpáros idézi Vlagyimir Putyin egy 2006-os beszédét, melyben kijelentette, hogy Oroszország válasza más országok katonai fejlesztéseire aszimmetrikus és kevésbé költséges lesz, és az az intellektuális fölényen fog alapulni.¹¹ Az egész tanulmány célja vélhetően az, hogy Putyin elnök konkrétumok nélküli kijelentését tartalommal töltsse meg. Némi ellentmondás mutatkozik ugyanakkor abban, mit ért Putyin elnök és mit Csekinov és Bogdanov az aszimmetrikus módszerek alatt. Utóbbiak az *aszimmetrikus* szó katonai szakzsargonban elterjedt – „hibás és leegyszerűsítő” – értelmezését használják az irreguláris és az indirekt hadviselés szinonimájaként. Putyin ugyanakkor az *aszimmetrikust* annak eredeti – „aránytalan, nem szimmetrikus” – jelentésében alkalmazza. Tehát Oroszország nem szimmetrikus módon kíván válaszolni a biztonságát veszélyeztető katonai fejleményekre, vagyis nem fog például fegyverkezési versenybe bocsátkozni a Nyugattal, ahogy azt Vlagyimir Putyin többször is hangoztatta – és ami egyesek szerint pontosan ugyanolyan hiteltelenül hangzik, mint a szovjet vezetők kijelentései egykoron.¹² Ilyen értelemben tehát, ha Csekinov és Bogdanov azt javasolják, hogy Oroszország ugyanazokat a módszereket alkalmazza, melyek használatával az Amerikai Egyesült Államokat vádolják, akkor az orosz stratégia valójában szimmetrikusnak, nem pedig aszimmetrikusnak tekinthető.

Az ilyen és ehhez hasonló ellentmondások végigkísérik a hibrid hadviselésről szóló orosz írásokat. Az orosz hadtudományi publikációk jellemzően az indirekt, aszimmetrikus, új típusú vagy új generációs hadviselés jelzőkkel illetik a jövő hadviselését. Ezek szinonimájaként jelent meg 2014 után a *hibrid háború* (*gibridnaja vojna*) kifejezés az orosz szakirodalomban. E fogalmak minden esetben a Nyugat által folytatott hadviselés leírására szolgálnak. Ugyanakkor általában ugyanezen jelzőkkel írják le az orosz szakértők azt a hadviselést is, melyet szerintük Oroszországnak kellene alkalmaznia. A jelzők nagyon gyakran ugyanazon szövegen belül is egyaránt jelölik a percpcionált nyugati stratégiát, valamint a jövő orosz hadviselését.

Andrej Kartapolov jelenlegi orosz védelmi miniszterhelyettes, korábban pedig a vezérkar hadműveleti főcsoportfőnökségének vezetője például egy 2015-ös tanulmányában szintén az Amerikai Egyesült Államokat vádolja egy új típusú hadviselés folytatásával, hogy aztán azzal zárja gondolatait, hogy Oroszországnak „teljes mértékben alkalmaznia kell az új tí-

¹⁰ Uo. 6–7.

¹¹ Uo. 8.

¹² Павел Фельгенгауэр: Стая летающих Чернобылей. Новая Газета, 03. 03. 2018. <https://www.novayagazeta.ru/articles/2018/03/03/75688-staya-letayuschih-chernobyley> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

pusú háború előkészítésének és megvívásának sajátosságait, »aszimmetrikus« módszereket kidolgoznia az ellenséggel való küzdelemre”.¹³ Kartapolov tanulmányának egyik ábrája ráadásul egyenlőségjelet tesz az orosz terminológiában gyakoribb indirekt tevékenységek és a nyugati szakirodalom által használt hibrid módszerek közé.¹⁴

A HÁBORÚ TRENDJEINEK ELŐREJELZÉSE

A Kartapolov és mások által használt új típusú hadviselés kifejezés Valerij Geraszimov vezérkari főnök ismert és sokat idézett 2013-as beszédében jelent meg először. Ez a tanulmány nem foglalkozik a beszéd részletes bemutatásával – azt nemcsak külföldi, de számos kiváló hazai elemző is megtette már¹⁵ –, ugyanakkor mindenképp állást kíván foglalni annak értelmezésével kapcsolatban. Geraszimov valóban úgy gondolja, hogy a Nyugat az, amely színes forradalmak formájában újfajta hadviselést folytat? Vagy ez csupán – ahogy Mark Galeotti, ismert brit Oroszország-szakértő fogalmaz – retorikai eszköz, hogy a sorok közé rejtve az orosz vezérkari főnök kifejttesse gondolatait a jövő orosz hadviseléséről?¹⁶ Jelen sorok írója szerint Geraszimov, valamint a tágabb politikai és védelmi elit valóban úgy véli, hogy az úgynevezett arab tavasz hosszú évek alatt előkészített és gondosan megkoreografált nyugati titkosszolgálati akciók eredménye volt annak érdekében, hogy a fennálló politikai rezsimeket Nyugat-barát bábkormányokkal cseréljék fel. „*Persze, sokkal könnyebb azt mondani az »arab tavasz« eseményeiről, hogy az nem háború, ezért nekünk, katonáknak nincs mit tanulmányoznunk rajtuk. De talán épp ellenkezőleg, és pont ezek az események jelentik a 21. század tipikus háborúját?*” – teszi fel a kérdést Geraszimov.¹⁷ Az orosz vezérkari főnök ezután részletesen bemutatja a jövő hadviselésének jellemzőit, miközben hangsúlyozza, hogy valamennyi háború egyedi eset, saját logikával, ezért nagyon nehéz megjósolni azt, hogy Oroszországnak milyen háborúval kell szembenéznie. Geraszimov szerint mégis ez az a feladat, melyre az orosz katonai gondolkodóknak vállalkozniuk kell. Vagyis a beszéd valószínűleg nem egy új katonai doktrína, célja sokkal inkább az, hogy a háború trendjeinek előrejelzésére sarkallja az orosz hadtudományi elitet, lefektetve néhány alapgondolatot a jelen és a közeljövő műveleti környezetével kapcsolatosan. A jövő háborújának előrejelzése az orosz stratégiai gondolkodás kulcseleme. Geraszimov hangsúlyozza, hogy minden háború más, ezért nem lehet valamiféle sablon alapján megvívni azt.¹⁸ Ugyanakkor vannak a jövő háborújának olyan általános trendjei, melyek valamennyi orosz hadtudományi írásban visszaköszönek.

¹³ Андрей Картаполов: Уроки военных конфликтов, перспективы развития средств и способов их ведения. Прямые и не прямые десанты в современных международных конфликтах. Вестник Академии военных наук, No. 2 (51), 2015, 35.

¹⁴ Uo. 28.

¹⁵ Lásd például Chuck Bartles vagy Holecz József írásait. Charles Bartles: Getting Gerasimov Right. Military Review, January–February 2016.; Holecz József: A Geraszimov-doktrína – egy másik megvilágításban. Felderítő Szemle, Vol. XVI., 2017/3–4. szám.

¹⁶ Mark Galeotti: The 'Gerasimov Doctrine' and Russian Non-Linear War. Moscow's Shadows, 06. 07. 2014. <https://web.archive.org/web/20140722003855/https://inmoscowshadows.wordpress.com/2014/07/06/the-gerasimov-doctrine-and-russian-non-linear-war/> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

¹⁷ Валерий Герасимов: Ценность науки в предвидении. ВПК. 26. 02. 2013. <https://www.vpk-news.ru/articles/14632> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

¹⁸ Uo.

AZ INFORMÁCIÓS HADVISELÉS MINT A JÖVŐ HÁBORÚJÁNAK KULCSA

A hadviselés trendjeit mindenekelőtt a technológia formálja. A technológiai fejlődés ugyanis az, amely meghatározza, hogy a jövő háborúját milyen *eszközökkel* és *módszerekkel* fogják megvívni. Közben az arab tavasz nyugati titkosszolgálati összeesküvésnéként, illetve egy új típusú hadviselés részeként történő értékelése minden bizonnyal torz, addig az orosz szakértők nagy valószínűséggel helyesen látják, hogy az információs társadalom és a modern kommunikációs technológia miként változtatja meg a háború megvívásának módját. Konszenzus mutatkozik az orosz katonai szakértők között abban, hogy a jövő háborújának legfontosabb hadszíntere az emberi elme lesz.

Az orosz Hadtudományi Akadémia két professzora, Pável Dulnyev és Vlagyimir Orljanszkij egészen radikális véleményt fogalmaznak meg ezzel kapcsolatban. Szerintük ugyanis elképzelhető, hogy a jövőben egyáltalán nem kerül majd sor a katonai erőszak tényleges alkalmazására, hiszen az azzal való hiteles fenyegetés már önmagában is képes lesz elérni a háború célját.¹⁹ Mindez arról árulkodik, hogy az orosz kutatók azon túl, hogy kiemelt figyelmet szentelnek annak megválaszolására, hogy a jövő konfliktusainak megvívására mely eszközök és módszerek lesznek a leghatékonyabbak, magához a háború jelenségéhez is kritikusan viszonyulnak. Így nemcsak a jövő háborúinak formája, de a háború tartalma is vizsgálat és újraértékelés tárgyát képezi. Dulnyev és Orljanszkij szerint az információs korban a politikai vezetés és a különböző szintű katonai alakulatok tevékenysége közötti kapcsolat alapvetően átalakul. A politikai vezetés képes közvetlen hatást gyakorolni a fegyveres küzdelemre nem csupán hadászati, de hadműveleti és harcászati szinteken is. Másrészt viszont harcászati szintű események is közvetlen hatással lehetnek a politikai döntéshozatalra.

A szerzők nukleáris vagy más, ökológiai szempontból potenciálisan veszélyes objektum harcászati cselekmény során történő fenyegetését hozzák fel példaként. A veszélyes objektum megsemmisítésével történő fenyegetés ugyanis képes elérni a fenyegetett állam politikai céljainak teljes újragondolását és módosítását. Az ellenséges ország lakossága ugyanis – tudomást szerezve a fenyegetésről és az abban megfogalmazott politikai követelésekről – rá tudja kényszeríteni saját kormányát politikájának megváltoztatására, a követelések teljesítésére.²⁰ Ez nem jelenti azt, hogy a háború alapvető célja megváltozna a jövőben, és a nagy porosz hadtudományi gondolkodó, Clausewitz megállapításai érvényüket veszítik. Épp ellenkezőleg, a háború mindenekelőtt akaratervényesítés, saját akarataink rákényszerítése az ellenségre. Dulnyev és Orljanszkij gondolatai nem jelentik a katonai erő teljes eltűnését a háborúból, minthogy az erőszak alkalmazásával való fenyegetés továbbra is kulcseleme annak. Valójában megerősítésre kerülnek Clausewitz gondolatai a háborúról, melyek a manővercentrikus hadikultúra által dominált huszadik század során sokszor félreértelmezés vagy jogtalan kritika tárgyává váltak.

Ahogy Nagy Miklós Mihály kifejti, az első világháború előtti német birodalmi vezérkarban olyan technokrata szemlélet nyert teret, mely a hadügy és a politika szétválasztását hangsúlyozta. Moltke például ezt írta: *„a háború menetére túlnyomóan a katonai szempontok a meghatározók, a politikaiak csupán annyiban, amennyiben nem kívánnak valamilyen katonailag megengedhetilent. A parancsnoknak azonban semmiféleképpen sem szabad*

¹⁹ Павел Дульнев – Владимир Орлянский: Основные изменения в характере вооруженной борьбы первой трети XXI века. Вестник Академии военных наук, No. 1 (50), 2015, 45.

²⁰ Uo.

hadműveleti eljárásaihoz csak politikai irányvonalak alapján vezetettnie magát, sokkal inkább a katonai sikert szem előtt tartania.”²¹ Az indirekt hadviselés előtérbe kerülésével újra megerősítést nyer a politikának a háború katonai eleme feletti primátusa.

Az információs hadviselés domináns szerepét a jövő háborújában nyugati szakértők is osztják. Stefan Banach, az amerikai hadsereg egyik vezérkari iskolája, a U.S. Army’s School of Advanced Military Studies volt igazgatója szerint *a jövő háborúja virtuális háború* lesz, melynek célja a társadalmi kontroll elérése.²² A fizikai tér csak annyiban kap szerepet, amennyiben ez feltétlenül szükséges. Érdekes, hogy miközben az orosz szakértők szerint az Amerikai Egyesült Államok már régóta ezt a hadviselést folytatja, társadalmi elégedetlenséget és káoszt szítva az ellenség háttérjében, addig Banach éppen ellenkezőleg látja. Szerinte Amerika ellenségei – Kína és Oroszország – elnyomó politikai rezsimjeiknek köszönhetően előnyt élveznek a virtuális háborúban. Sőt, az Amerikai Egyesült Államok nemcsak hogy hátrányban van ellenségeivel szemben, de Banach szerint a múlt háborújára készül. Azzal, hogy óriási összegeket költ el hagyományos katonai képességek fejlesztésére, hogy megnyerjen egy eljövendő háborút a fizikai hadszíntéren, Washington képletesen szólva az új Maginot-vonalat építi.²³

Noha az orosz vezérkar is elismeri az információs hadszíntér jelentőségét és a nem katonai eszközök túlsúlyát a jövő konfliktusaiban, a háborúra továbbra is alapvetően fegyveres küzdelemként tekint. Kartapolov szerint *az új típusú háború 80%-ban információs tevékenységből áll, a katonai erő alkalmazásának aránya pedig csupán 20%-ot tesz ki*. Ugyanakkor hangsúlyozza, hogy a háború megváltozott jellege ellenére nem szabad megfeledkeznünk a fegyveres küzdelem klasszikus formáiról sem.²⁴ Geraszimov 2019-es beszédében szintén egyértelművé teszi, hogy a háború megvívása továbbra is elsősorban a haderő feladata, a nem katonai eszközök szerepe pedig a katonai erő alkalmazásának előkészítésében áll. Az orosz vezérkari főnök úgy fogalmaz, hogy a *„katonai stratégia fő tartalma a háborúra való felkészülés és annak elsősorban a fegyveres erővel történő megvívásának kérdésköre. Igen, számba vesszük valamennyi nem katonai módszert is, melyek befolyásolják a háború menetét és végkimenetelét, és amelyek biztosítják és megteremtik a katonai erő hatékony alkalmazásának feltételeit*.”²⁵ Mindezt jól példázta a Krím anektálását megelőző információs hadviselés, mely kedvező feltételeket teremtett a megszálló különleges erők számára.

Ezen a ponton fontos levonni azt a következtetést, hogy nagy valószínűséggel téves az a nyugati vélemény, mely az orosz hibrid hadviselésre a háború és a béke közötti szürkezónás konfliktusként és korlátozott politikai célok érvényesítésére alkalmas eszközként tekint.²⁶ Ezt ugyanis az orosz katonai gondolkodók írásai egyáltalán nem támasztják alá.

²¹ Nagy Miklós Mihály: A katonai erőszak elmélete és a XX. század. Múltunk, 49. évf. 2004/4., 158–159.

²² Stefan J. Banach: Virtual War – A Revolution in Human Affairs. Small Wars Journal. 02. 02. 2018. <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/virtual-war-revolution-human-affairs> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

²³ Uo.

²⁴ Картаполов: i. m. 33.

²⁵ Валерий Герасимов: *Векторы развития военной стратегии*. Красная Звезда, 04. 03. 2019. <http://redstar.ru/vektory-razvitiya-voennoj-strategii/> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

²⁶ Eugene Rumer például miközben hangsúlyozza a hibrid hadviselés elválaszthatatlanságát a katonai képességektől (mely hiteles fenyegetésként végig jelen van a háttérben), a hibrid hadviselésre elsősorban a korlátozott, a háborús küszöb alatti érdekérvényesítés eszközeként tekint. Eugene Rumer: *The Primakov (Not Gerasimov) Doctrine in Action*. Carnegie Endowment for International Peace, 05. 06. 2019. <https://carnegieendowment.org/2019/06/05/primakov-not-gerasimov-doctrine-in-action-pub-79254> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

A hibrid vagy új típusú háború stratégiai célja az orosz katonai gondolkodók szerint a célország fizikai megszállása, de legalábbis megfosztása szuverenitásától a fennálló politikai rendszer megdöntésén keresztül. Ezek egyike sem tekinthető korlátozott politikai célnak. Szintén nem olvasható ki az orosz gondolkodók írásaiból az, hogy a hibrid háború szükségképpen mindvégig a háborús küszöb alatt marad.²⁷

Az orosz katonai gondolkodásban kiemelt figyelmet kap a háború kezdeti szakasza, melyben valóban a nem katonai eszközök alkalmazása dominál, illetve mely során az agresszor igyekszik rejtteni offenzív szándékát. Csekinov és Bogdanov például több oldalt szentelnek az új generációs háború kezdeti szakaszának bemutatására, miközben csupán egy bekezdés taglalja a háború befejező szakaszát, melyben a reguláris haderő játssza a fő szerepet.²⁸ Ez az aránytalanság azonban egyáltalán nem jelenti azt, hogy a szerzők szerint a háború katonai eleme nélkülözhető lenne. Ahogy kifejtik, a háború befejező szakaszában a támadó szárazföldi ereje behatol a célország területére, ahol izolálja és felszámolja a megmaradt ellenállási góccokat.²⁹ Úgy tűnik tehát, hogy amit számos nyugati gondolkodó egy különleges, a háborús szint alatti érdekérvényesítési eszköznek vél, az az orosz katonai gondolkodásban a háború kezdeti periódusa.

A KIBERTÉR JELENTŐSÉGE

Az orosz szakértők szerint a háború kezdeti időszaka kiemelt fontosságú. Ez a periódus a háborút megelőző műveleteket foglalja magában, melyek a rövid távú stratégiai célok elérését célozzák, illetve megteremtik a főerők beérkezésének és a további műveletek folytatásának kedvező feltételeit.³⁰ A kiberhadviselés korában a háború kezdeti periódusa talán nem tart majd tovább néhány másodpercnél.³¹ Az orosz szakértők megállapítását arról, hogy a kibertér a jövő háborújában kulcsfontosságú lesz, nemcsak nyugati szakértők osztják, de az elmúlt évek eseményei is alátámasztják. Az iráni atomprogramot célzó – és egyben a történelem első fizikai pusztítását előidéző – kibertámadás az orosz szakértők számára sem maradt észrevétlen.³² A közös amerikai–izraeli akció – mely az Olympic Games fedőnevet kapta – Irán Natanzban található urándúsító centrifugáinak körülbelül ötödét semmisítette meg oly módon, hogy olyan hirtelen sebességváltoztatásra kényszerítette őket,

²⁷ Tény, hogy a nem katonai eszközök alkalmazása bizonyos esetekben önmagában is sikerre vezethet, ha a cél a politikai rezsimváltás. Alekszandr Bartos, az orosz Hadtudományi Akadémia tagja szerint a színes forradalom (azaz a fennálló politikai rezsim megdöntését célzó, nem katonai eszközökkel operáló stratégia) forgatókönyve sikeresnek bizonyult gyenge, instabil politikai rendszerrel rendelkező, társadalmi-gazdasági, etnikai vagy vallási ellentétekkel terhelt országokkal szemben. Ugyanakkor stabil, erős államokkal szemben nem működik ez a stratégia, így velük szemben egy elhúzódó, felőrlő jellegű hibrid hadviselésre kell felkészülni. Александр Бартош: Гибридная война – новый вызов национальной безопасности России. Национальная Оборона, 16. 10. 2017. <http://www.nationaldefense.ru/includes/periodics/maintheme/2017/1016/154222573/detail.shtml> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

²⁸ Rácz (2015): i. m. 62.

²⁹ Sergey Chekinov – Sergey Bogdanov: The Nature and Content of a New-Generation War. Military Thought, 2013, 22.

³⁰ Timothy Thomas: Russian Forecasts of Future War. Military Review, 05–06. 2019.

³¹ Timothy Thomas: Russian Military Thought: Concepts and Elements. MITRE, 02–14. 08. 2019.

³² Н. П. Ромашкина – А. Б. Колдобский: Новые методы противоборства XXI века. Вестник Академии военных наук, No. 1, 2015, 123–128.

mellyel túlterhelte a centrifugák rotorjait.³³ Ma már ismertek annak az összehangolt kibérés hagyományos katonai művelet tervének a részletei, melyet Irán ellen vetettek volna be abban az esetben, ha nukleáris programja az atombomba közelébe jutott volna. A művelet kibérése – mely a Nitro Zeus fedőnevet kapta – az iráni légvédelmet, kommunikációs rendszert és elektromos hálózatot iktatta volna ki, lehetővé téve az amerikai és az izraeli légerő számára a nukleáris infrastruktúra bombázását, az okozott károk felmérését, és ha szükséges, újbóli légicsapás elrendelését.³⁴ A jövő háborújának előkészítése már javában zajlik Washingtonban, Pekingben és Moszkvában. A 2015 telén az ukrán elektromos hálózat ellen intézett orosz kibertámadásban használt rosszindulatú számítógépes programot (*malware*) később az amerikai elektromos hálózatban is felfedezték.³⁵ Ezzel párhuzamosan az orosz elektromos hálózatot feltérképező amerikai behatolási kísérletek legalább 2012 óta zajlanak. A *New York Times* információi szerint pedig nemrég jóváhagyták a malware-ok bejuttatását is az orosz rendszerbe, válaszul az amerikai infrastruktúrát célzó hasonló orosz tevékenységre.³⁶ Ezek az intézkedések elsősorban valószínűleg a képességek kölcsönös igazolását, az elrettentést szolgálják. Ugyanakkor a békeidőben bejuttatott malware-ok aktiválása fogja minden kétséget kizáróan jelezni a jövő háborújának nyitányát.

A JÖVŐ KATONÁI: BŰNÖZŐK, FELKELŐK, TERRORISTÁK ÉS ZSOLDOSOK

Kartapolov egyik figyelemre méltó megállapítása, hogy noha az új típusú háborúban a fegyveres erőszak jóval kevesebb szerepet játszik, mint a huszadik század konfliktusaiban, paradox módon az áldozatok több mint 90%-a polgári személy lehet. Egyre gyakrabban kell szembenézni olyan ellenséggel, „mely nem rendelkezik olyan azonosító jegyekkel, mely kifejeznék állami, nemzetiségi, társadalmi, etnikai vagy más hovatartozását”.³⁷ Ezeket az illegitim szereplőket – mint ahogy azt a csecsen hibrid hadviselés során már láthattuk – nem kötik olyan erkölcsi normák és nemzetközi konvenciók, melyek a hagyományos hadviselő feleket. Alekszandr Bartos, az orosz Hadtudományi Akadémia tagja szerint ez lehetővé teszi a legpiszkosabb provokációk elkövetését is terrorszervezetek, szervezett bűnözői csoportok és más szereplők által.³⁸ Kartapolov szerint a *humanitárius normák és az emberi jogok megsértése nem járulékos következménye, hanem alapvető sajátossága az új típusú háborúnak*. A cél a káosz szítása és végső soron polgárháború előidézése a célországban, hogy ezzel ürügyet szolgáltatva a „humanitárius katasztrófa elkerülésének és a helyzet stabilizálásának látszata alatt” az addig csak a háttérből irányító külső hatalom nyílt katonai erővel is beavatkozhatson a konfliktusba.³⁹ Geraszimov ezt legújabbban „trójai faló” stratégiának nevezi, mely a lakosság elégedetlenségének felszításával destabilizálja

³³ Guilbert Gates: How a Secret Cyberwar Program Worked. The New York Times, 01. 06. 2012. <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/interactive/2012/06/01/world/middleeast/how-a-secret-cyberwar-program-worked.html?ref=middleeast> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

³⁴ David Sanger: The Perfect Weapon. War, Sabotage and Fear in the Cyber Age. New York, Crown, 2018, 43.

³⁵ Uo. 168.

³⁶ David E. Sanger – Nicole Perlroth: U.S. Escalates Online Attacks on Russia's Power Grid. The New York Times, 15. 06. 2019. <https://www.nytimes.com/2019/06/15/us/politics/trump-cyber-russia-grid.html> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

³⁷ Картаполов: i. m. 32.

³⁸ Бартош: i. m.

³⁹ Картаполов: i. m. 31–33.

a célozást, miközben precíziós fegyverekkel végrehajtott csapásokkal kiiktatja a legfontosabb célpontokat.⁴⁰

Valerij Kiszjelov, az orosz Hadtudományi Akadémia hadművészeti osztályának egykori alelnöke a jelen háborújának két fejlődési irányát különítette el egy 2017-es tanulmányában.⁴¹ Ha az agresszornak nem célja a területszerzés, úgy a háború az ellenséges ország infrastruktúráját és hadigazdaságát rombolja, minimális mértékben támadva csupán a fegyveres erőket. A háború e fajtáját kizárólag precíziós fegyverekkel vívják. A háború másik típusának célja a területszerzés, ily módon a fő célpontot az ellenség fegyveres erői képezik, miközben az agresszió javarészt érintetlenül hagyja a gazdasági háttérrel. A konfliktus kezdetét a kontaktusnélküliség, a robotrepülőgépek, a légiere és az elektronikai hadviselés eszköztárának széles körű, tömeges alkalmazása jellemzi, míg a siker kifejlesztése a szárazföldi erőkre hárul. A háború első típusára Jugoszlávia 1999-es bombázása, míg a másodikra az Irak elleni két háború (1991, 2003) szolgálnak például. Kiszjelov ugyanakkor beszél a háború egy harmadik fajtájáról is „*mely de jure nem az, de facto azonban katonai szempontból a legproduktívabb az ellenség gyengítésében és kézzelfogható veszteségek okozásában*”.⁴² Ezt a háborút törvénytelen fegyveres alakulatok és katonai magánvállalatok vívják, melyeket nem kormányzati szervezetek finanszíroznak és külső hatalmak irányítanak. Ez az úgynevezett hibrid háború, melynek célja az ellenséges ország területének feldarabolása, vagy egy részének leválasztása, hogy azon új államot hozzanak létre. Kiszjelov példaként Jugoszlávia széthullását említi, miközben szerinte „bizonyos államok” ezt a forgatókönyvet készítették elő Oroszországgal szemben Csecsenföldön és Dagesztánban is.⁴³

Érdekes a fentieket összevetni az Ukrajnában látottakkal. Miközben az orosz szakértők – implicit módon vagy egészen nyíltan – az Amerikai Egyesült Államokat vádolják forradalmak szításával és proxyháborúk folytatásával, Oroszország széles körben támaszkodott törvénytelen fegyveres csoportokra háborús céljai eléréséhez Ukrajnában. A Krím megszállásában segédkező „önvédelmi erők”, kozákok és bűnözők gátlástalan módon használtak civil tüntetőket pajzsként ukrán katonai bázisok elfoglalásakor, vagy éppen vertek meg az eseményekről tudósító újságírókat.⁴⁴ A Krím „hazatéréséről” készült orosz propagandafilmekben az Éjjeli Farkasok nevű motoros banda jaltai csoportjának vezetője maga számol be arról, hogyan rabolták el Mihail Kovalt, az ukrán határőrség egy főtisztjét.⁴⁵ A Donyec-medencében tevékenykedő szeparatisták részvétele rablásokban, gyilkosságokban, kínzásokban és más köztörvényes bűncselekményekben jól ismert.⁴⁶ Az orosz titkosszolgálat előszeretettel használta az ukrajnai konfliktust arra, hogy a frontvonalba küldve megszabaduljon a nemzetbiztonsági kockázatot jelentő radikális

⁴⁰ Герасимов (2019): i. m.

⁴¹ Валерий Киселев: К каким войнам необходимо готовить вооруженные силы России. Военная Мысль, 05. 04. 2017. <http://vm.ric.mil.ru/Stati/item/117174/> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

⁴² Uo.

⁴³ Uo.

⁴⁴ Defending Ukraine's Naval and Air Bases: Russian Roulette in Ukraine. Vice News, 23. 03. 2014. <https://www.youtube.com/watch?v=7fur0PJKvOg> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

⁴⁵ A jelenet 1 óra 37 percnél látható. Andrey Kondrashev: Crimea. The Way Home. 17. 03. 2017. <https://www.youtube.com/watch?v=c8nMhCMphYU> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

⁴⁶ Donald Jensen: Moscow in the Donbas: Command, Control, Crime and the Minsk Peace Process. NATO Defense College, 24. 03. 2017. <http://www.ndc.nato.int/news/news.php?icode=1029> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

elemektől.⁴⁷ Hasonló stratégiát követett az FSZB az orosz Észak-Kaukázusban is, ahol az iszlamista harcosok Szíriába távozását segítette elő aktívan, kiszervezve ezzel a hazai terrorfenyegetést Oroszország határain kívülre.⁴⁸

SÚRLÓDÁS A HIBRID HÁBORÚBAN

Az erkölcsi normák és nemzetközi egyezmények által nem korlátozott proxyszereplők számos előnyt jelentettek Moszkva számára. Oroszország – ha nem is túl hitelesen, de – tagadhatta részvételét a konfliktusban, hivatalos veszteségeit pedig minimális szinten tarthatta. A háború elhúzódásával azonban a sokszínű és autonóm módon tevékenykedő proxyszereplők számos problémát okoztak az orosz vezetés számára. Az Oroszország által támogatott milíciák nemcsak az ukrán hadsereggel, de sokszor egymás ellen is harcoltak egy adott terület feletti ellenőrzés megszerzéséért. Ez a probléma különösen akkor vált akuttá, amikor a Kreml és a szakadárok érdekei egyre inkább távolodni kezdtek egymástól. 2014 végére egyértelművé vált, hogy Moszkva nem hajlandó sem annektálni a szakadár kvázi államokat, sem pedig elismerni azok függetlenségét.⁴⁹ Így a nyílabb katonai beavatkozást sürgető szeparatista vezetők egyre inkább kellemetlenné váltak Moszkva számára, mely a nemzetközi nyomás miatt nem volt érdekelt a konfliktus további eszkalációjában.⁵⁰ Úgy tűnik, a már fentebb bemutatott Alekszandr Bartos erre a problémára világít rá egy publikációjában. Míg a hibrid hadviselést – más orosz katonai gondolkodókhhoz hasonlóan – nyugati stratégiaként állítja be, az általa leírtak teljes mértékben egybecsengenek az Ukrajnában látottakkal. Bartos szerint a hibrid háborúban részt vevő proxyszereplők képesek blokkolni vagy megkerülni a konfliktus rendezését célzó nemzetközi kezdeményezéseket.⁵¹

2015-ben körülbelül 2000 fegyveres tevékenykedett közvetlen orosz vagy a donyecki és a luhanszki ügynevezett népköztársaságok alárendeltségében. Elképzelhető, hogy a tűzszüneti egyezmény megsértése bizonyos esetekben Moszkva parancsa ellenében történt.⁵² Bartos szerint a hibrid háborút a részt vevő erők számossága és az alkalmazott eszközök széles tárháza miatt nagyobb kiszámíthatatlanság és szabálytalanság jellemzi, mint a hagyományos konfliktusokat. Más szavakkal, a Clausewitz nevéhez fűződő *háborús súrlódás* jelentősége nagyobb a hibrid háborúban. A súrlódásra tragikus példával szolgál a maláj utasszállító repülőgép katasztrófája. A Moszkva-párti szakadárok azt feltételezték, hogy a háború miatt

⁴⁷ How the Donbas War Turned Rostov Into One of Russia's Biggest Crime Centers. Hromadske, 08. 09. 2018. <https://en.hromadske.ua/posts/how-the-donbas-war-turned-rostov-into-one-of-russias-biggest-crime-centers> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

⁴⁸ Maria Tsvetkova: How Russia allowed homegrown radicals to go and fight in Syria. Reuters, 13. 05. 2016. <https://www.reuters.com/investigates/special-report/russia-militants/> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

⁴⁹ Rebels without a Cause: Russia's Proxies in Eastern Ukraine. International Crisis Group, 16. 07. 2019. <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/eastern-europe/ukraine/254-rebels-without-cause-russias-proxies-eastern-ukraine> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

⁵⁰ Sabine Fischer: The Donbas Conflict Opposing Interests and Narratives, Difficult Peace Process. German Institute for International and Security Affairs, 2019. 04., 15. DOI: 10.18449/2019RP05. https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/research_papers/2019RP05_fhs.pdf (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

⁵¹ Александр Бартош: Гибридная война – переход от неудач к победе. Независимое Военное Обозрение, 01. 06. 2018. http://nvo.ng.ru/realty/2018-06-01/1_998_hybrid.html (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

⁵² Jensen: i. m.

a kelet-ukrajnai légtér felett teljes légtérzár van érvényben.⁵³ Így a 2014. július 17-én délután a szakadárak felé tartó MH17-es járatra a cél azonosítása nélkül, abban a tudatban nyitott tüzet a Buk légvédelmi rakétarendszer kezelőszemélyzete, hogy az csakis ukrán katonai gép lehet.⁵⁴ A felkelők téves előfeltevése – és hogy a szállító-indító jármű mellett nem rendelkeztek az azonosításhoz szükséges célfelderítő rádiólokátorral – végzetes tragédiához vezetett. A hibás döntés következményeként 298 ember veszítette életét. A tragédia rávilágította a világ figyelmét az Ukrajnában zajló háborúra, a Nyugat pedig a korábbiaknál jóval szigorúbb szankciókat vezetett be Oroszországgal szemben.

A súrlódás mellett a másik fontos, a háború valóságát annak elméletétől megkülönböztető jelenség a *kifáradás*. A kifáradás a hibrid háborúban nemcsak a személyi állományt és a technikát érinti, de hatással van a stratégiai és az ideológiai elképzelésekre is, melyek felülvizsgálatára vagy akár teljes megváltoztatására is szükség lehet Bartos szerint. A fentieket jól példázza, miként változott meg az orosz stratégiai cél Kelet-Ukrajna vonatkozásában, és hogyan tűnt el 2014 végétől a Kreml hivatalos kommunikációjából a Novorosszija-projekt, a két szakadár entitás függetlenségének támogatása.⁵⁵ Míg a propaganda áthangolása gyorsan megtörtént, az új stratégia elfogadtatása a szeparatisták körében kevésbé ment zökkenőmentesen. Moszkvának végül is sikerült „kiküszöbölnie” a közte és a szeparatisták között fennálló súrlódást. Beszédes, hogy a konfliktus elején meghatározó szerepet játszó hadurak és harctéri parancsnokok közül 2017 elejére már egy sem volt aktív. Többségük merénylet áldozatává vált, kisebb részük pedig száműzetésbe kényszerült.⁵⁶ Bár nincs bizonyíték arra, hogy a merényletek mögött valóban Moszkva állt, az mindenesetre tény, hogy a rebellis parancsnokok háttérbe szorításával a Kreml kontrollja teljessé vált a Donyec-medencében. Az úgynevezett népköztársaságok katonai alakulatai felett Moszkva közvetlen ellenőrzést gyakorol, egészen a zászlóaljszintig bezárólag. Míg az alakulatok parancsnoka helyi, addig a valódi hatalommal rendelkező parancsnokhelyettesek minden esetben orosz tisztek.⁵⁷

A súrlódás jelentette probléma ellenére az orosz szakirodalom alapján úgy tűnik, hogy a hibrid hadviselés alapvető jellegzetessége az autonómia és a decentralizáltság. Bartos szerint a hibrid háborúban nincs formális vezetési központ, „az általános iránymutatásokat a kormányzati szervek, transznacionális vállalatok, pénzügyi és banki struktúrák és különböző befolyásos személyek dolgozzák ki és hagyják jóvá”, míg a megvalósítást nagy önállósággal bíró szereplők végzik az ellenséges területen.⁵⁸ Ez egybevág Geraszimov megállapításával, mely szerint „a konfrontáció más [azaz nem katonai – a szerk.] spektrumainak megvannak

⁵³ Ez azonban nem volt így. Az ukrán hatóságok nem sejtették, hogy a felkelők vállról indítható légvédelmi rendszereken kívül rendelkezhetnek nagyobb hatótávolságú eszközökkel is. Így a légtérzár csak 9800 m magasságig volt érvényben a katasztrófa idején, ami jóval a vállról indítható rakéták hatótávolsága (4500 m) felett van. David Kamiski-Morrow: MH17: Ukraine airspace restriction did not alter airlines' behavior. Flight Global, 13. 10. 2015. <https://www.flightglobal.com/news/articles/mh17-ukraine-air-space-restriction-did-not-alter-air-417687/> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

⁵⁴ Identifying the Separatists Linked to the Downing of MH17. Bellingcat, 19. 06. 2019. <https://www.bellingcat.com/news/uk-and-europe/2019/06/19/identifying-the-separatists-linked-to-the-downing-of-mh17/> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

⁵⁵ Rebels without a Cause... i. m.

⁵⁶ Rác András: A 2017. január végi kelet-ukrajnai eskaláció politikai és hadműveleti háttere. Nemzet és Bizonság, 2017/1. szám, 54.

⁵⁷ Ezt az információt egy magas rangú ukrán katonai forrás osztotta meg a szerzővel.

⁵⁸ Александр Бартош: Стратегия и контрстратегия гибридной войны. Военная Мысль, No. 10., 2018.

a sajátos működési irányai, saját »stratégiákkal«, cselekvési módokkal és azokhoz tartozó erőforrásokkal. A közös cél érdekében ezek koordinációjának megvalósítása szükséges, nem pedig közvetlen irányítása.”⁵⁹

ÖSSZEFOGLALÁS

A jövő háborújának előrejelzése meghatározó helyet foglal el az orosz stratégiai gondolkodásban. Míg Moszkvában a nyugati hadviselésről alkotott kép torz, addig a háború átalakulásával kapcsolatos megállapítások tényszerűek. A jövő háborújának első és a háború későbbi menetét alapvetően meghatározó „lövései” minden bizonnyal az információs és a kibertérben fognak eldőlni. Az ukrajnai háború a gyakorlatban is igazolta a jövő hadviselésével kapcsolatos orosz megállapítások érvényességét. Azt a véleményt nem támasztja alá az orosz hadtudományi szakirodalom, mely szerint a hibrid hadviselés korlátozott célok elérésére alkalmas, háborús szint alatti érdekérvényesítési eszköz. Az orosz katonai gondolkodók a hibrid vagy új típusú hadviselés stratégiai céljaként az ellenséges állam megszállását vagy a politikai rezsimváltást jelölik meg, melyek egyike sem a korlátozott célok közé sorolható. A hibrid hadviselés kezdeti időszakában valóban a nem katonai eszközöké a fő szerep, a háború előrehaladtával azonban fokozatosan előtérbe kerül a katonai erő alkalmazása. A Donyec-medencében zajló háború rávilágított arra, hogy hosszú távon milyen problémát jelent a konfliktus szabályozása szempontjából a nagyfokú önállósággal rendelkező proxyszereplők jelenléte. A decentralizált és autonóm működés azonban a hibrid háború egyik alapvető jellegzetessége, ezért az ukrajnai tapasztalatok ellenére nem várható a műveleti tervezés nagyobb centralizációja és a végrehajtás „kézi vezérlése”. Ezt megerősíti Geraszimov 2019. márciusi beszéde is, melyben a konfrontáció különböző területeinek koordinációját hangsúlyozta a közvetlen irányítással szemben.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Adamsky, Dmitry: *Cross-Domain Coercion: The Current Russian Art of Strategy*. Proliferation Papers, No. 54., 2015.
- Banach, Stefan J.: *Virtual War – A Revolution in Human Affairs*. Small Wars Journal, 02. 02. 2018. <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/virtual-war-revolution-human-affairs>
- Bartles, Charles: *Getting Gerasimov Right*. Military Review, 01–02. 2016.
- Chekinov, Sergey – Bogdanov, Sergey: *Asymmetrical Actions to Maintain Russia’s Military Security*. Military Thought, No. 1., 2010.
- Chekinov, Sergey – Bogdanov, Sergey: *The Nature and Content of a New-Generation War*. Military Thought, 2013.
- Defending Ukraine’s Naval and Air Bases: Russian Roulette in Ukraine. Vice News, 23. 03. 2014. <https://www.youtube.com/watch?v=7fur0PJKvOg>
- Fischer, Sabine: *The Donbas Conflict Opposing Interests and Narratives, Difficult Peace Process*. German Institute for International and Security Affairs, 2019. 04. DOI: 10.18449/2019RP05. https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/research_papers/2019RP05_fhs.pdf

⁵⁹ Герасимов (2019): i. m.

- Galeotti, Mark: *The 'Gerasimov Doctrine' and Russian Non-Linear War*. Moscow's Shadows, 06. 07. 2014. <https://web.archive.org/web/20140722003855/https://inmoscowshadows.wordpress.com/2014/07/06/the-gerasimov-doctrine-and-russian-non-linear-war/>
- Gates, Guilbert: *How a Secret Cyberwar Program Worked*. The New York Times, 01. 06. 2012. <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/interactive/2012/06/01/world/middleeast/how-a-secret-cyberwar-program-worked.html?ref=middleeast>
- Hoffman, Frank G.: *Hybrid Warfare and Challenges*. Joint Force Quarterly, Issue 52, 1st quarter, 2009.
- Holecz József: *A Geraszimov-doktrína – egy másik megvilágításban*. Felderítő Szemle, Vol. XVI., 2017/3–4.
- How the Donbas War Turned Rostov Into One of Russia's Biggest Crime Centers. Hromadske, 08. 09. 2018. <https://en.hromadske.ua/posts/how-the-donbas-war-turned-rostov-into-one-of-russias-biggest-crime-centers>
- Identifying the Separatists Linked to the Downing of MH17. Bellingcat, 19. 06. 2019. <https://www.bellingcat.com/news/uk-and-europe/2019/06/19/identifying-the-separatists-linked-to-the-downing-of-mh17/>
- Jensen, Donald: *Moscow in the Donbas: Command, Control, Crime and the Minsk Peace Process*. NATO Defense College, 24. 03. 2017. <http://www.ndc.nato.int/news/news.php?icode=1029>
- Kamiski-Morrow, David: *MH17: Ukraine airspace restriction did not alter airlines' behavior*. Flight Global, 13. 10. 2015. <https://www.flightglobal.com/news/articles/mh17-ukraine-airspace-restriction-did-not-alter-air-417687/>
- Kofman, Michael: *Russia's Hybrid Warfare and Other Dark Arts*. War on the Rocks, 11. 03. 2016. <https://warontherocks.com/2016/03/russian-hybrid-warfare-and-other-dark-arts/>
- Kondrashev, Andrey: *Crimea. The Way Home*. 17. 03. 2017. <https://www.youtube.com/watch?v=c8nMhCMphYU>
- Nagy Miklós Mihály: *A katonai erőszak elmélete és a XX. század*. Múltunk, 49. évf. 2004/4.
- Nemeth, William J.: *Future war and Chechnya : a case for hybrid warfare*. Thesis, Naval Postgraduate School. Monterey, 2002.
- Porkoláb Imre: *Hibrid hadviselés: új hadviselési forma, vagy régi ismerős?* Hadtudomány, 2015/3–4. DOI: 10.17047/HADTUD.2015.25.3-4.36
- Rác András: *A 2017. január végi kelet-ukrajnai eszkaláció politikai és hadműveleti háttere*. Nemzet és Bizonság, 2017/1.
- Rác András: *Russia's Hybrid War in Ukraine. Breaking the Enemy's Ability to Resist*. Finnish Institute of International Affairs, 2015.
- Rebels without a Cause: Russia's Proxies in Eastern Ukraine. International Crisis Group, 16. 07. 2019. <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/eastern-europe/ukraine/254-rebels-without-cause-russias-proxies-eastern-ukraine>
- Resperger István: *A válságkezelés és a hibrid hadviselés*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018.
- Rumer, Eugene: *The Primakov (Not Gerasimov) Doctrine in Action*. Carnegie Endowment for International Peace, 05. 06. 2019. <https://carnegieendowment.org/2019/06/05/primakov-not-gerasimov-doctrine-in-action-pub-79254>
- Sanger, David: *The Perfect Weapon. War, Sabotage and Fear in the Cyber Age*. New York, Crown, 2018.
- Sanger, David E. – Perlroth, Nicole: *U.S. Escalates Online Attacks on Russia's Power Grid*. The New York Times, 15. 06. 2019. <https://www.nytimes.com/2019/06/15/us/politics/trump-cyber-russia-grid.html>
- Timothy Thomas: *Russian Forecasts of Future War*. Military Review, 05–06. 2019.
- Timothy Thomas: *Russian Military Thought: Concepts and Elements*. MITRE, 08. 2019.
- Tsvetkova, Maria: *How Russia allowed homegrown radicals to go and fight in Syria*. Reuters, 13. 05. 2016. <https://www.reuters.com/investigates/special-report/russia-militants/>

- Бартош, Александр: *Гибридная война – новый вызов национальной безопасности России*. Национальная Оборона, 16. 10. 2017. <http://www.nationaldefense.ru/includes/periodics/maintheme/2017/1016/154222573/detail.shtml>
- Бартош, Александр: *Гибридная война – переход от неудач к победе*. Независимое Военное Обозрение, 01. 06. 2018. http://nvo.ng.ru/realty/2018-06-01/1_998_hybrid.html
- Бартош, Александр: *Стратегия и контрстратегия гибридной войны*, Военная Мысль, No. 10., 2018.
- Герасимов, Валерий: *Векторы развития военной стратегии*. Красная Звезда, 04. 03. 2019. <http://redstar.ru/vektory-razvitiya-voennoj-strategii/>
- Герасимов, Валерий: *Ценность науки в предвидении*. ВПК, 26. 02. 2013. <https://www.vpk-news.ru/articles/14632>
- Дульнев, Павел – Орлянский, Владимир: *Основные изменения в характере вооруженной борьбы первой трети XXI века*. Вестник Академии военных наук, No. 1 (50), 2015.
- Картаполов, Андрей: *Уроки военных конфликтов, перспективы развития средств и способов их ведения. Прямые и не прямые десанты в современных международных конфликтах*. Вестник Академии военных наук, No. 2 (51), 2015.
- Киселев, Валерий: *К каким войнам необходимо готовить вооруженные силы России*. Военная Мысль, 05. 04. 2017. <http://vm.ric.mil.ru/Stati/item/117174/>
- Ромашкина, Н. П. – Колдобский, А. Б.: *Новые методы противоборства XXI века*. Вестник Академии военных наук, No. 1., 2015.
- Фельгенгауэр, Павел: *Стая летающих Чернобылей*. Новая Газета, 03. 03. 2018. <https://www.novayagazeta.ru/articles/2018/03/03/75688-staya-letayuschih-chernobyley>